

У књизи има и других грешака и пропуста, али су оне ситније те на њих нећемо указивати овом приликом.

И поред грешака и недостатака, књига Батрића Јовановића претставља значајан прилог историји КПЈ у Црној Гори, из којег читалац може да се упозна са многостраном двадесетогодишњом активношћу и успјесима Комунистичке партије у овој Републици. Ова књига не исцрпљује овај важан период у историји КПЈ у Црној Гори, али ипак попуњава једну празнину која је до сада постојала.

Радоје Пајовић

МОМА МАРКОВИЋ И ИВАН ЛАЂА, ОРГАНИЗАЦИОНИ РАЗВИТАК КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ (СКЈ)

Култура — Београд, 1960, стр. 115

Протекла (1959) година је била богата разним прилозима, чланцима и књигама на тему напредног покрета и револуције у нашој земљи. Истина, у највише случајева књиге које су третирале питања из револуционарне прошлости нијесу конкретно рјешавала поједине необрађене проблеме. Више су оне служиле да информишу, односно да на популаран начин саопште истину о једном тешком периоду у историји наших народа. Но, било их је, приличан број, које су уносиле новине у тумачење догађаја и рјешавање проблема о којима говоре. И једне и друге добро су дошле не само широј читалачкој публици, која их прати из радозналости, већ и историчару, којему је струка и задатак изучавање револуционарног покрета у нашој земљи.

За књигу Моме Марковића и Ивана Лађе — Организациони развитак Комунистичке партије Југославије (СКЈ) — може се рећи да даје основе о организационом развитку КПЈ, односно СКЈ кроз четрдесетогодишњи период њеног постојања и дјеловања. Заиста, она је испуњена подацима о организационој структури и бројности партиског чланства кроз читав период растења КПЈ, односно СКЈ, почевши од Првог конгреса у Београду 1919 па све до последњег — Седмог конгреса у Љубљани 1958. Она даје „кратак преглед организационог развитка Партије, њених форми и методе дјелатности у разним фазама и раздобљима њене историје“, како су аутори истакли у напомени. Но, аутори су у излагању морали да дотакну и обраде важније догађаје из историје народа Југославије, како би у том cjеловитом склопу проблема и догађаја што јасније приказали организациони развитак КПЈ, односно СКЈ. Одмах се мора истаћи да су у томе сасвим успјели.

Највећи дио књиге (првих 78 страна) посвећен је, сасвим разумљиво, међуратном периоду развитка Партије, када су комунисти били изложени најгрубљим прогонима; периоду који је био пресудан за даљи рад Партије, јер се у њему рјешавало питање њене егзистенције. Сами податак да је уочи Обзнане 1920 и Закона о заштити државе 1921 године било преко 40.000 чланова КПЈ, да би после Треће партиске конференције (1923 године) тај број спао на свега 688 чланова (Црна Гора је имала само 40 чланова окупљених у шест партиских организација) говори довољно о тежини услова рада Партије, односно о одлучности и храбрости оних комуниста који су то били, да и даље то буду. Интересантан је податак о броју чланова КПЈ у 1932 години, када је Партија почела да се опоравља од ударца који јој је задао режим монархофашистичке диктатуре краља Александра. Од преко 1000 чланова, колико је тада бројала Партија, Црна Гора је имала 185, и по бројности чланова била одмах после Словеније (Подаци за Србију нијесу дати).

Треба приметијети да аутори нијесу довољно истакли да су поред Србије, Хрватске и Македоније, и у Црној Гори комунисти постигли успјех на општинским изборима 1920 године: у Петровцу на Мору, Подгорици и неким општинама Даниловграда комунисти су однијели побједу. Требало је наћи мјеста да се истакну и Белведерске демонстрације 1936 године, поготову када се зна да су оне биле једна од највећих акција Народног фронта, коме су М. Марковић и Л. Лаћа, сасвим правилно, посветили посебну пажњу и дали право мјесто које му припада у историји развитка Партије.

У четвртој глави (од 78—93 стране) говори се о организационом развитку Партије у току Народноослободилачког рата 1941—1945 год. Партија је почела устанак са 12.000 чланова, од којих је у Народној револуцији изгубило животе 9.000. Међутим, Револуција је дала нови кадар Комунистичкој партији. И премда је рат прогутао преко 50.000 њених чланова, КПЈ је изишла из рата са 141.000 чланова, „проверених у оружаном устанку и са којима је Партија тако омасовљена и организационо учвршћена ушла у остварење задатака на новој етапи борбе за социјализам“ (страна 93).

Посљедња, пета глава књиге посвећена је поратном периоду нарастања и дјелатности Партије, њеним организационим и другим промјенама које су карактеристичне за овај период: Пети конгрес и сукоб са Информбироом, Шести конгрес и промјена не само имена КПЈ у СКЈ већ и улоге Савеза комуниста у новој фази развитка друштвених (социјалистичких) односа, Седми конгрес и усвајање новог програма СКЈ итд. Бројност чланства Партије је у сталном успону: 1948 Партија већ има 468.175 чланова и 56.612 кандидата, 1950 — 607.443 члана, а данас у Савез кому-

ниста Југославије организовано је близу милион чланова (899.310).

Квалитети ове публикације су неоспорни. Што је нарочито важно и што треба посебно истаћи, то је да је она дала правилан распоред и, према важности догађаја, пропорционалан простор проблемима и датумима из историје КПЈ, односно СКЈ. Грађа и подаци који су растурени у многим архивама и књигама добро су обједињени у овој публикацији. И, што је особито важно, подаци који се износе провјерени су у архивским фондовима, доскора недоступни научним радницима, као и у оригиналним одлукама конгреса и конференција, ако је ријеч о њима. Уз све ове квалитете, треба нагласити да је књига писана једним лаганим језиком, веома блиским мирном научном казивању.

Зоран Лакић

ИСТОРИЈА XX ВЕКА, ЗБОРНИК РАДОВА ОДЕЉЕЊА ЗА ИСТОРИСКЕ НАУКЕ ИНСТИТУТА ДРУШТВЕНИХ НАУКА, I

Култура — Београд 1959

Наша знања о недавној прошлости имају непроцејиви значај и за нашу правилну оријентацију у садашњости. У тој васпитној и културно-политичкој улози новије и најновије историје чини нам се да лежи пре свега и значај њеног интензивног научног проучавања данас. Јер разоткривајући суштину наше Револуције у свим њеним појединостима и друштвено-политичком каузалитету збивања најновија историја помаже не само млађима него и старијим генерацијама да још боље схвате условљеност обарања старог система и савремени процес изградње нових друштвених односа.

Али и поред најповољнијих околности за развитак новије марксистичке историографије у нашим друштвеним условима (слободно стваралачко изражавање, материјална обезбеђеност научних радника и института), остаје чињеница да је историја XX века релативно слабо обрађивана у поређењу са ранијим раздобљима. Ова несразмера се најбоље види ако конфронтирамо 570 значајнијих радова из средњевековне историје који су објављени до 1956 према 11 из историје старе Југославије публикованих у исто време (податак из „Архивиста“, бр. 1—2 за 1958, стр. 9). Па и тих 11 радова односе се углавном на привредну и државно-правну историју, док је политичка историја у ужем смислу речи (историја грађанских странака) сасвим необрађено подручје, што још у већој мери важи за историју ФНРЈ (1945—1958), чији